

עשה מאהבה עשה מיראה

מים ראשונים: כבר נדרשנו בקצרה לנושא של תשובה מאהבה מול תשובה מיראה בדברינו [הושע מורה התשובה](#) בשבת שובה, והבטחנו שם לשוב ולדון בנושא בהזדמנות קרובה. לקראת סוף השנה אנו ממהרים לקיים הבטחתנו, הן מיראה והן מאהבה.

וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מַה ה' אֱלֹהֶיךָ שְׂאֵל מֵעַמְךָ כִּי אִם לִירָאָה אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ לְלַקֵּת בְּכָל דְרָכֶיךָ וְלֹאֲהַבָּה אֶתוֹ וְלַעֲבֹד אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לִבְבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ: (דברים י ב).

יומא דף פו - כאן מאהבה כאן מיראה

תנינא: גדולה תשובה שמביאה רפאות לעולם, שנאמר: "ארפא משובתם אהבם נדבה". רבי חמא ברבי חנינא רמי: כתיב: "שובו בנים שובבים", דמעיקרא שובבים אתם; וכתיב: "ארפא משובתכם!" לא קשיא; כאן - מאהבה, כאן - מיראה.² אמר ריש לקיש: גדולה תשובה, שזדונות נעשות לו כשגגות ... והאמר ריש לקיש: גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כזכויות! לא קשיא; כאן - מאהבה, כאן - מיראה.³

ירושלמי ברכות ט - פרוש אהבה ופרוש יראה

שבעה פרושין הן:⁴ פרוש שיכמי ופרוש ניקפי ופרוש קיזאי, פרוש מה הנכייה, פרוש אדע חובתי ואעשנה, פרוש יראה פרוש אהבה ... פרוש יראה כאיוב, פרוש אהבה כאברהם.⁵ אין לך חביב מכולם אלא פרוש אהבה כאברהם. אברהם אבינו עשה יצר הרע - טוב. דכתיב: "ומצאת את לבבו נאמן לפניך" ... אבל דוד לא היה יכול לעמוד בו והרגו בלבבו מאי טעמא? "ולבי חלל בקרבי".⁶

רמב"ן שמות כ ז - זכור ושמור - אהבה ויראה

ואמת הוא ג"כ, כי מידת זכור רמזו במצות עשה, והוא היוצא ממידת האהבה והוא למידת הרחמים, כי העושה מצות אדוניו אהוב לו ואדוניו מרחם עליו. ומידת שמור במצות לא תעשה, והוא למידת הדין ויוצא ממידת היראה, כי הנשמר מעשות דבר הרע בעיני אדוניו ירא אותו, ולכן מצות עשה גדולה ממצות לא תעשה, כמו שהאהבה גדולה מהיראה, כי המקיים ועושה בגופו ובממונו רצון אדוניו הוא גדול מהנשמר מעשות הרע בעיניו, ולכך אמרו דאתי עשה ודחי לא תעשה.⁷

אוצר המדרשים (איזנשטיין) עמוד תעד ד"ה ויקרא

ג' טכסים הם הקרבנות: עולה שלמים וחטאת. וג' כתות הן של צדיקים: אהבה, בקשה, ויראה. העולה כנגד אהבה, והשלמים כנגד הבקשה והחטאת כנגד היראה. העולה נקרבת לכבוד הקב"ה בלבד, אבל השלמים והחטאת בעד עצמנו. יקרה היא האהבה מן הבקשה, והבקשה מן היראה.⁸

¹ הרבה פסוקים בתורה, בפרט בספר דברים, מדברים על ערך היראה והאהבה: "את ה' אלהיך תירא", "לאהבה את ה' אלהיכם" ועוד. אבל רק מעטים מזכירים את שניהם ביחד כמו פסוק זה. הדעה המקובלת היא שהאהבה עדיפה על היראה. כבר מהפסוק עצמו ניתן לראות את ההליכה מן היראה אל האהבה: "כי אם ליראה את ה' ... ולאהבה אותו". ראה כלי יקר על פסוק זה: "ומן היראה יבוא למדרגת האהבה". וראה גם פירוש אור החיים שם: "שהיראה היא פתח ליכנס לשער האהבה".

² רש"י שם: "השב מאהבה נעקר עונו מתחילתו". מאמר זה, ועוד יותר זה של ריש לקיש הבא אחריו, מעצימים בברור את ערך האהבה מול ערך היראה. ראה בסוף דף פו ע"א שם ששניהם, אהבה ויראה, עדיפים על תשובה הבאה מייסורים.

³ ובמסכת סוטה לא ע"א: "מאי איכא בין עושה מאהבה לעושה מיראה? איכא הא דתניא: רבי שמעון בן אלעזר אומר: גדול העושה מאהבה יותר מן העושה מיראה, שזה תלוי לאלף דור, וזה תלוי לאלפים דור. הכא כתיב: ועושה חסד לאלפים לאהבי ולשומרי מצותי" (שמות כ ה) והתם כתיב: "ולשומרי מצותיו לאלף דור" (דברים ז ט). וראה בדברינו [זדונות, שגגות וזכויות](#) ביום כיפור.

⁴ יש שבעה סוגים של אנשים פרושים. החמישה הראשונים אינם אמיתיים ועושים עצמם כפרושים, השניים האחרונים: פרוש מאהבה ופרוש מיראה, הם כנים. ראה מקבילה במסכת סוטה (בבלי) כב ע"ב ובפירוש רש"י, תוספות ושטיינזלץ שם. וראה גם אבות דר' נתן נ"א פרק לז.

⁵ אבל במסכת סוטה לא ע"א מצאנו אחרת: "תניא, רבי מאיר אומר: נאמר ירא אלהים באיוב ונאמר ירא אלהים באברהם, מה ירא אלהים האמור באברהם - מאהבה, אף ירא אלהים האמור באיוב - מאהבה".

⁶ ובמדרש תהילים (פרק קט) מצינו שדוד כן עשה מאהבה: "סעפים שנאתי" - אלו הם בני אדם שמחשבין יראת אלהים מתוך יסוריהן ולא מאהבה ... אמר דוד: לא עשיתי אני אותם לא באונס ולא מיראה אלא מאהבה, שנאמר: ותורתך אהבתי - שנאתי מה ששנאת, אהבתי מה שאהבתי". כך או כך, שני המדרשים, ביומא ובתהלים, מדגישים שאכן יש הבדל גדול לטובת העושה מאהבה.

⁷ נימוק מעניין לכלל ההלכתי: "עשה דוחה לא תעשה". וגם הפייטן דייק: "שמור וזכור בדיבור אחד". קודם שמור ואח"כ זכור.

⁸ מדרש זה יוצר שלוש דרגות: אהבה, בקשה ויראה ולכאורה מרחיק עוד יותר את האהבה מהיראה. או שמא הוא מתווה דרך למי שרוצה לעלות מדרגת היראה לדרגת האהבה: בקשה. ראה בהרחבה שם שמתאר בלשון ציורית מאד את שלוש הדרגות האלה.

ברכת אהבה וקריאת שמע

"אהבה רבה אהבתנו ה' אלהינו ... ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך באהבה ... ויחד לבבנו לאהבה וליראה את שמך ... להודות לך וליחדך באהבה ולאהבה את שמך. ברוך אתה ה' הבוחר בעמו ישראל באהבה".
שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד. ואהבת את ה' אלהיך ...
רש"י: עשה דבריו מאהבה. אינו דומה עושה מאהבה לעושה מיראה. העושה אצל רבו מיראה כשהוא מטריח עליו מניחו והולך לו: ⁹

סוטה דך לא א - שניכם צדיקים גמורים

הנהו תרי תלמידי דהוו יתבי קמיה דרבא. (שני תלמידים שהיו יושבים לפני רבא). חד אמר ליה: אקריון בחלמאי (אחד אמר לו: הקריאו לי בחלומי): "מה רב טובך אשר צפנת ליראיך" (תהלים לא כ). וחד אמר ליה: אקריון בחלמאי: "וישמחו כל חוסי בך לעולם ירננו... ויעלצו בך אוהבי שמך" (תהלים ה יב), אמר להו: תרויכו רבנן צדיקי גמורי אתון (שניכם צדיקים גמורים אתם). ¹⁰

אבות דרבי נתן נוסח ב פרק י - אבות הראשונים

"אלא הוו כעבדים המשמשין את הרב שלא על מנת לקבל פרס ויהי מורא שמים עליכם" - משל לאדם עושה רצון רבו ולבו גס ברצון רבו [אדם עושה רצון אביו] ולבו גס ברצון אביו. לא דומה זה שהוא עושה מאהבה לזה שהוא עושה באימה ויראה. זה שהוא עושה מאהבה נוחל חיי העולם הזה ואינו נוחל חיי העולם הבא וזה שהוא עובד באימה ויראה שהוא נוחל חיי העולם הזה וחיי העולם הבא. שכן מצינו באבות הראשונים שעבדו באימה ויראה ונחלו חיי העולם הזה וחיי העולם הבא. באברהם מהו אומר? "כי עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה" (בראשית כב יב). ביוסף מהו אומר? "את האלהים אני ירא" (שם מב מח) ביונה מהו אומר? "ואת האלהים אני ירא" (יונה א ט). ¹¹

פסיקתא רבתי פרשה כא - אנכי

כיון שראה הקב"ה דעתם של ישראל שמבקשים לקבל את התורה באהבה וחיבה באימה ויראה ברתת וזיע, פתח ואמר: "אנכי ה' אלהיך". ¹²

ירושלמי מסכת ברכות פרק ט דף יד

עשה מאהבה ועשה מיראה. עשה מאהבה שאם באת לשנוא דע כי אתה אוהב ואין אוהב שונא. עשה מיראה שאם באת לבעוט דע שאתה ירא ואין ירא מבעוט.

**שבת שלום
מחלקי המים**

⁹ דברי רש"י אלה מבוססים על ספרי דברים פ' סקא לב: "הפריש בין העושה מאהבה לעושה מיראה, העושה מאהבה שכרו כפול ומכופל. לפי שהוא אומר: את ה' אלהיך תירא ואותו תעבוד (דברים י כ), יש לך אדם שהוא מתירא מחברו, כשהוא מצריכו מניחו והולך לו, אבל אתה עשה מאהבה שאין לך אהבה במקום יראה ויראה במקום אהבה אלא במידת מקום בלבד". הסיפא של הספרי, שרש"י לא מביא, אומרת שהשילוב של אהבה ויראה הוא האידיאל, לא אהבה בלבד. רק בעבודת ה' אפשר לירא ולאהוב גם יחד.
¹⁰ גמרא זו מובאת אמנם בהמשך לציטטה שהבאנו בהערה 3 לעיל המדברת אודות עדיפות האהבה על פני היראה, אך קטע זה מעמיד את האהבה והיראה במעמד שווה. האם זו באמת דעתו של רבא או שהוא רק רצה לפייס את התלמידים?

¹¹ (נוסח מדרש זה משובש וצריך הגהה ועיון. תיקנו אותו עפ"י הערותיו של שכטר). מדרש זה הוא היחיד שמצאנו שמדבר בפירוש על עליונות היראה על פני האהבה. בשל כך, כבר העירו המפרשים על "זרותו של מדרש זה" והציעו, למשל, שהוא נלחם בנוצרים אשר זלזלו בקיום המצוות (ראה הערתו של שכטר שם). ואולי הוא גם מתאים לדורנו בו "הכל בא מאהבה" ולא תזיק קצת יראת כבוד ופחות 'סחבקות'. עכ"פ המדרש מפנה את תשומת הלב שבמקרא, בפרט ספר בראשית, מכוונים האבות והצדיקים "ירא ה'", לא "אוהב ה'". הביטוי והציווי "לאהבה את ה'" מופיע לראשונה בספר דברים.

¹² וגם פתח להם בשפה שהם מכירים: בלשון מצרי (פסיקתא דרב כהנא פ' סקא יב - בחדש השלישי). ומה שהיה נכון בקבלת התורה ע"י עם ישראל, נכון בקבלת התורה ע"י גרים בכל הדורות: "אמר ר' חייא אל תאמין בגר עד כ"ד דורות שהוא תופש שאורו, אבל בשעה שהוא מקבל עליו עולו של מקום מאהבה ומיראה ומתגיייר לשם שמים, אין הקב"ה מחזיר". (מדרש זוטא - רות (בובר) פרשה א). ובמסכת יבמות מח ע"ב: "מפני מה גרים בזמן הזה מעונין, ויסורין באין עליהן? ... אבא חנן אומר משום ר' אלעזר: לפי שאין עושין מאהבה אלא מיראה". בגירות, כמו בקבלת התורה נדרשים גם יראה וגם אהבה. שבועות הוא גם חג הגרים וגם חג מתן תורה. ראה דברינו [כולנו גרים](#) בשבועות.